

доцент кафедри дошкільної освіти

Педагогічного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка,

кандидат педагогічних наук, доцент

Підготовка майбутніх вихователів до сенсорно-пізнавального розвитку дошкільників за Базовим компонентом дошкільної освіти

В статті розглядаються деякі шляхи підготовки майбутніх вихователів до сенсорно-пізнавального розвитку дошкільників за Базовим компонентом дошкільної освіти. Автором висвітлюється перший досвід цієї роботи у Київському університеті імені Бориса Грінченка.

Ключові слова: підготовка, компетентність, пізнавальна активність, сенсорне виховання, сенсорно-пізнавальний розвиток.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Сьогодні в Україні гостро відчувається нестача висококваліфікованих спеціалістів, самодостатніх творчих особистостей, здатних швидко орієнтуватися в нових умовах. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців продовжує бути одним із найдоцільніших у сучасній вищій освіті. За цих умов важливим компонентом професійної підготовки майбутнього педагога є формування професійної компетентності, що забезпечують прояв творчості, креативності, відіграючи ключову роль у підготовці успішного педагога, котрий вмів би проектувати умови розвитку особистості дитини з високим рівнем сенсорно-пізнавального розвитку. Сучасне суспільство потребує особистостей, яким притаманне гнучке мислення, здатність вільно орієнтуватися у швидкоплинному світі, висувати й реалізовувати нестандартні цілі, готовність до постійних змін. Особливого значення набувають ці завдання у зв'язку з оновленням стандарту дошкільної освіти – Базового компоненту

дошкільної освіти. Готовність вихователя до здійснення сенсорно-пізнавального розвитку дошкільників за БКДО являє собою результат його підготовки в педагогічному навчальному закладі.

Освітня лінія «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» БКДО передбачає сформованість доступних для дитини дошкільного віку уявлень, еталонів, що відображають ознаки, властивості та відношення предметів і об'єктів довколишнього світу. Показником сформованості цих уявлень є здатність дитини застосовувати отримані знання у практичній діяльності (ігрова, трудова, сенсорно-пізнавальна, математична тощо), оволодіння способами пізнання дійсності, розвиток у неї наочно-дієвого, наочно-образного, словесно-логічного мислення. Сенсорно-пізнавальна освітня лінія спрямована на інтеграцію змісту дошкільної освіти, формування у дітей пошуково-дослідницьких умінь, елементарних математичних уявлень, цілісної картини світу, компетентної поведінки в різних життєвих ситуаціях. У зазначеній освітній лінії визначені державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини 6 (7) років, тобто кінцевий показник набутих компетенцій випускником дошкільного навчального закладу перед вступом його до школи [1,8-9].

Завдання статті: опрацювання основних понять означеної проблеми, досліджень науковців з питання підготовки до педагогічної діяльності та сенсорно-пізнавального розвитку дітей дошкільного віку, розкриття деяких шляхів формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до здійснення сенсорно-пізнавального розвитку дошкільників за БКДО.

Наукова ефективність ідеї не може бути доведеною, справедливо зазначає Л. Ващенко, якщо не з'ясовано смисл термінів та не сформульовані положення. Відтак, науковець доречно радить звернутись до трьох правил, обґрунтованих Б. Паскалем: правило дефініцій, яке забороняє приймати двозначні терміни без визначень, а використовувати в дефініціях лише відому (визначену) термінологію; правило аксіом, згідно з яким необхідно виводити в аксіоми лише очевидне; правило доведення, що зобов'язує

доводити усі положення, використовуючи лише найбільш очевидні аксіоми чи доведені твердження. При цьому вчений застерігає від зловживання двозначних термінів та ігнорувань мисленневих дефініцій, що уточнюють та пояснюють смисл [3, 36].

Виклад основного матеріалу. Саме тому, на першому етапі метою нашого дослідження було опрацювання основних дефініцій, а саме: «готовність», «підготовка», «компетентність», «компетенція», «пізнавальна активність» та «сенсорне виховання».

«Готовність до діяльності» - стан мобілізації психологічних та психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності [4,137-138].

Категорію «компетенція» визначають як відчужену від суб'єкта, наперед задану соціальну норму (вимогу) до освітньої підготовки учня. «Компетенція» - добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи. Результатом набуття компетенції є компетентність, яка на відміну від компетенції передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності [4, 409].

Поняття «пізнавальна активність» Енциклопедія освіти розтлумачує як рису особистості, яка виявляється в її ставленні до процесу пізнання, що передбачає стан готовності, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності, спрямованої на оволодіння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань, способів діяльності [4, 678-680].

Наступним нашим завданням було опрацювання наукових досліджень з означеної проблеми. Опрацьовуючи проблему сенсорно-пізнавального розвитку дошкільників ми спирались в роботі на ряд наукових досліджень таких психологів, як: Л. Божович, Л. Венгер, П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін, О. Кононко, Т. Піроженко, М. Под'яков, Л. Проколієнко, О.Проскура та ін., а також дослідження педагогів: М. Данилова, В. Ільїна, М.Машовець, Ю. Шаров, А.Шевчук, Г. Щукіна та ін. Метою сенсорного виховання є формування у дітей чуттєвого досвіду. Розвиваючи сенсорні

пізнавальні процеси – відчуття і сприймання, педагог за певних умов їх організації намагається створити у дитини досвід орієнтації в навколишньому світі, в різноманітних проявах його об'єктів та явищ, у ознаках і відношеннях цих об'єктів та явищ.

Проблема готовності до різних аспектів педагогічної діяльності є предметом дослідження як українських (Л. Кадченко, Л. Кондрашова, А. Ліпенко, К. Макагон та ін.), так і зарубіжних науковців (В. Ковальов, З. Левчук, О. Міщенко, Н. Рябуха, Ю. Сенько та ін.).

Зокрема, В. Ковальов під підготовкою розуміє «динамічний процес, кінцевою метою якого є формування такої професійної якості як готовність», а на думку К. Дурай-Новакової, професійна підготовка до практичної діяльності - це не що інше, як формування готовності до неї.

Процес професійної підготовки майбутніх вихователів у ВНЗ III—IV рівнів акредитації був предметом наукового опрацювання таких науковців як: Г.Беленької, Н.Лисенко, О.Кучерявого, Г.Підкурганної, Т. Танько, Н.Грами, Т.Зотеевої, Т. Котик, Л. Плетеницької, О.Поліщук, Н.Голоти та ін.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях відсутнє як єдине визначення дефініції «професійна компетентність», так і єдине розуміння тлумачення її змісту. Майже в усіх сучасних дослідженнях розуміння професійної компетентності педагога пов'язується з набуттям людиною знань, умінь і навичок (О. Дубасенюк, Л. Карпова, Н. Кузьміна, А. Маркова, В. Синенко, І. Тараненко та ін.); зі спрямуванням на отримання усвідомленого результату (В. Бондар та ін.); сучасні концепції проектування навчального процесу вищої школи (Б. Гершунський, Є. Заїр-Бек, В. Зінченко, В. Максимова, Н. Нікандров, В. Сластьонін, Є. Шиянов та ін.); наукові розробки щодо становлення майбутнього вихователя дітей дошкільного віку в умовах навчання у ВНЗ (Л. Артемова, Г. Беленька, Н. Бесараб, Н. Лисенко, Н. Кирста, О. Кононко, Л. Спирін, Т. Танько та ін.).

Компетентність - це принципово нова якість професійної підготовки, на думку М. Чошанова. Цей термін у більшості випадків вживають чисто

інтуїтивно. Розкриваючи проблему формування професійної компетентності вихователя дітей дошкільного віку, Г.Беленькою доведено, що специфіка структури професійної компетентності вихователя дошкільного закладу полягає у тому, що вона складається з характеристик особистісних якостей людини. Для цілого ряду професій вони не є провідними за наявності у спеціаліста знань, умінь, відповідальності. Для вихователя ж особистісні характеристики являються навіть більш значущими, ніж його знання, вміння, навички. Окрім того, Г.Беленькою відмічено, що вихователю притаманні всі риси педагогічної діяльності, але з особливим забарвленням, оскільки вихователь виховує і навчає дітей раннього і дошкільного віку. Перш за все, це усвідомлення найвищої відповідальності за щасливе дитинство малюків та їх долю. Серед інших якостей - високий рівень розвитку емпатії, емоційна врівноваженість, душевна щедрість, творча уява, а також винахідливість, цілеспрямованість, оптимізм, ентузіазм, настирливість, кмітливість, інтуїтивне відчуття нового та оригінального, ініціативність, наполегливість, висока самоорганізація тощо. Одна з особливостей роботи вихователя дошкільників полягає у великому навантаженні на його психофізіологічну сферу. Тому до професійно значущих якостей педагога-дошкільника дослідниця відносить високу працездатність, витримку, врівноваженість, психологічну і педагогічну культуру [2,14-20].

В останні роки поняття компетенції вийшло на загальнодидактичний і методологічний рівні. Це пов'язано з його системно-практичними функціями та інтеграційною роллю в освіті. Посилення уваги до проблеми компетенції зумовлене також рекомендаціями Ради Європи, які стосуються оновлення освіти, її наближення до замовлення суспільства.

Наше опрацювання ряду нормативних документів свідчить про те, що це питання в них яскраво простежується. Так, у ст.42 Закону України «Про освіту» зазначено, що «...вища освіта забезпечує фундаментальну підготовку, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами

освітньо-професійних рівнів відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей...» [5, с.21]. Національна доктрина розвитку освіти серед пріоритетних напрямів вдосконалення вищої освіти вказує на необхідність «...забезпечення високої якості вищої освіти та професійної мобільності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці,... запровадження гнучких освітніх програм та інформаційних технологій навчання»[7, с.4].

Означена ситуація висуває значно вищі вимоги щодо рівня підготовки фахівця-випускника ВНЗ. Цілеспрямована і планомірна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти у вищих навчальних закладах є основним завданням процесу навчання. Саме тому на наступному етапі метою нашого дослідження було опрацювання шляхів та особливостей підготовки майбутніх вихователів до сенсорно-пізнавального розвитку дошкільників за БКДО. Як відомо, лише творчий педагог, вихователь з високим рівнем пізнавальної активності зможе належним чином організувати цю роботу з дітьми дошкільного віку.

Яскравим прикладом створення належних організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх педагогів до розвитку пізнавальної активності у дітей в дошкільному закладі, на нашу думку, є організація навчання майбутніх педагогів дошкільних закладів у Київському університеті імені Бориса Грінченка. У 2007р. нашим ректором, д. філос. н., професором, Академіком НАПН України Огнев'юком В.О. був здійснений фактично «революційний прорив» в системі освіти м. Києва, котрий на той час багатьма сприймався доволі скептично. Ніби слідуючи словам відомого барда Б.Окуджави: «Возьмемся за руки, друзя, чтоб не пропасть поодиноке!», за ідеєю ректора до структури Університету ввійшли муніципальні педагогічні коледжі м. Києва: Київський міський педагогічний коледж при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Київський педагогічний коледж імені К.Д. Ушинського, Київський міський педагогічний коледж, т.т. всі вони були об'єднані у один педагогічний навчальний заклад - Київський міський педагогічний університет ім.

Б.Д.Грінченка, що було відображено у Концепції цілісної системи підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів м. Києва і затверджено рішенням Київради 22 серпня 2007 р. Минуло трохи більше п'яти років, а на сьогодні це - багатoproфільний ВНЗ IV рівня акредитації, Київський університет імені Бориса Грінченка у структурі якого функціонує шість інститутів та педагогічний коледж. Завдяки цьому випускники 9-х класів, мають можливість вступити у коледж і, після його закінчення, продовжувати навчання за обраною спеціальністю у відповідному інституті Університету на ОКР «бакалавр», «спеціаліст» та «магістр» або ж після 11-го класу – одразу вступати на ОКР «бакалавр». Нині діяльність колективу спрямована на виконання Програми розвитку Київського університету імені Бориса Грінченка на 2013-2017 р.р. як ВИШУ, котрий є освітнім, навчально-методичним та виробничим комплексом столиці України. Основним пріоритетом було і є питання якості освіти в Університеті.

Колосальна робота здійснюється в Університеті у цьому напрямку. Професійне зростання, входження у професію вихователя в сучасній вищій школі починається практично з першого курсу. У кожній навчальній дисципліні професійного спрямування передбачається широке ознайомлення студентів з БКДО, його метою, структурою, змістом, особливостями використання в практичній роботі. Доволі широке використання засад БКДО і у позааудиторний час: підготовка ІНДЗ за освітніми лініями БКДО із застосуванням ІКТ («Сенсорне виховання в дошкільній дидактиці», «Ф.Фребель та М.Монтесорі про сенсорне виховання малят», «Організація пізнавальної діяльності дошкільників», «Пізнавальні інтереси старших дошкільників» та ін.), розробка студентами проектів для дітей різних вікових груп дитячого садка («Час та його вимірювання», «Ми у просторі», «Дитячі запитання-показник їх розвитку» тощо), підготовка творчих завдань для виробничої практики (підготувати портфоліо атрибутів для проведення дидактичних ігор та вправ на класифікацію, упорядкування та серіацію; підготувати різні типи запитань до дітей різного віку про погоду, про якість

різних матеріалів на ігровому майданчику та у груповій кімнаті; продумати і спланувати різні види експериментальної діяльності дітей, дібрати дидактичні ігри для вправлення в орієнтуванні дітей різного віку у просторі і часі тощо), участь у пошуковій та дослідницькій діяльності в рамках роботи СНТ тощо.

Організація навчального процесу в Університеті передбачає різні види діяльності студентів як теоретичного, так і практичного спрямування. В роботі зі студентами посилено практичну складову підготовки майбутніх фахівців, розширено перелік активних методів навчання, постійно осучаснюються форми проведення занять. Перевага надається активним методам і формам навчання, котрі допомагають студентам відчувати себе суб'єктом навчання, відійти від монологізованих форм навчання, підтримувати прагнення до творчого самовдосконалення, культивувати дух успішності у розв'язанні завдань різного рівня складності. Фахові дисципліни змістовно і організаційно спрямовані на реалізацію у професійній підготовці майбутнього вихователя професійної позиції «не над, а поруч і разом з дітьми». А сповідування в Університеті принципу студентоцентризму, спонукає викладачів здійснювати індивідуальний підхід до кожного студента, достукатись до його душі і серця, надаючи конкретну підтримку, допомогу. Відповідно доброзичливість та приязність у ставленні студентів до викладачів сприяють перетворенню навчально-виховного процесу у співпрацю більш досвідченого з менш досвідченим.

Плідні результати дає також налагодження тісної співпраці між викладачами Університетського коледжу та Педагогічного інституту у підготовці майбутніх вихователів дошкільних закладів. Завдяки цьому реалізується на ділі принцип наступності та перспективності у організації навчально-виховної та пошуково-дослідницької діяльності студентів на ОКР «молодший спеціаліст» та «баклавр».

Кращій організації семінарських та практичних занять зі студентами сприяє створення такого унікального підрозділу в Університеті як центр

практичної підготовки з дошкільної та початкової освіти Педагогічного інституту. В чудових умовах, з великим смаком та винахідливістю облаштованих приміщеннях, наближених до умов групи дитячого садка, студенти мають можливість вправлятися у виконанні практичних завдань, зокрема, і сенсорно-пізнавального розвитку дошкільників.

В Інституті розширено і оновлено перелік баз практик, адже теоретичні знання студентів стануть їх надбанням лише тоді, коли вони будуть перевірені на практиці в дошкільних закладах, у безпосередньому спілкуванні з малятами.

Упродовж трьох років діє такий вид роботи в Університеті як участь у соцпроекті "З Києвом і для Києва". Робота студентів-майбутніх вихователів з дошкільниками мікрорайону Русанівки та їх батьками з сенсорно-пізнавального розвитку набула розголосу і добре себе зарекомендувала. До кожної зустрічі студенти ретельно готуються, добираючи ігри та вправи, розвивальні завдання, поради для батьків тощо. Така форма роботи є живим практичним майданчиком для студентів і формою співпраці студентів та викладачів щодо реалізації засад БКДО.

Надзвичайно корисним і цікавим для наших викладачів і студентів виявилась співпраця з Міжнародним науково-навчальним центром інформаційних технологій і систем НАНУ і МОНМСУ (директор В.Гриценко, проф., Засл. діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії СРСР, двічі лауреат Державної премії України). Кілька років поспіль викладачі і студенти беруть участь у міжнародних конференціях у рамках програми ЮНЕСКО «Нові інформаційні технології в освіті для всіх: безперервна освіта». Нашими студентами спільно з викладачами були представлені результати творчої роботи щодо використання ІКТ в роботі з дітьми дошкільного віку, а саме авторські комп'ютерні ігри для дошкільнят з сенсорно-пізнавального розвитку [8], за що були відзначені грамотами і дипломами МННЦ інформаційних технологій і систем НАНУ і МОНМСУ.

Традиційним для наших студентів стала участь у практичних семінарах з проблем сенсорно-пізнавальної активності дошкільників, котрі проводять на базі Київського міського будинку вчителя науковці лабораторії психології дошкільника Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України.

Збагачений таким професійним досвідом майбутній вихователь і в умовах власної професійної діяльності зможе змістовно і корисно організувати сенсорно-пізнавальну діяльність дошкільників, реалізуючи БКДО.

Висновки. Отже, підготовка майбутніх вихователі дошкільних закладів до сенсорно-пізнавального розвитку дошкільників за БКДО є складним багатогранним процесом, попри те, що результативність цієї діяльності віддалена в часі і ми зможемо побачити та проаналізувати її через ряд років. Здійснювати її буде під силу новій еліті педагогів-дошкільників, що поєднують у професіоналізмі, як зазначає М.Машовець «культурний капітал та інтелектуальний ресурс». Під час професійної діяльності ці фахівці не лише користуються, а й виробляють інтелектуальний продукт – нові знання та інформацію про те, що стосується (безпосередньо та опосередковано) дошкільного дитинства та його місця, ролі й значення в житті сучасного постіндустріального суспільства.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у опрацюванні конкретних рекомендацій для викладачів та педагогів-практиків з організації роботи щодо реалізації сенсорно-пізнавального розвитку дошкільників за БКДО.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Наук. кер. А.М.Богущ; Авт.кол-в: Богущ А.М., Беленька Г.В., Богініч О.Л. та ін. // Вихователь-методист дошкільного закладу.- 2012.- спецвипуск.- С.1-30.
2. Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: [монографія] / Г.В.Беленька . - К.: Світич, 2006.- 304 с.

3. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: [монографія] / Л. М. Ващенко. - К.: Тираж, 2005. - 380 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; [гол. ред. В.Г.Кремень].- К.: Юрінком Інтер, 2008.-1040с.
5. Закон України «Про освіту». - К.: Генеза, 1996.- 36 с.
6. Машовець М. Інформаційні технології в дошкільній освіті: впроваджуємо помірковано // Дитячий садок.-2012.-№3(627).-січень.- 23с.(спецвипуск).
7. Національна доктрина розвитку освіти // Дошкільне виховання. - 2002. - №7. - С.4 – 8.
8. Піроженко Т.Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі: поради до освітньої лінії / Т.Піроженко, М.Машовець, О.Коваленко // Дошкільне виховання.-2012.-№9.- С.32-35.

В статье рассматриваются некоторые пути подготовки будущих воспитателей к сенсорно-познавательному развитию дошкольников по Базовому компоненту дошкольного образования. Автором раскрывается первый опыт этой работы в Киевском университете имени Бориса Гринченка.

Ключевые слова: подготовка, компетентность, познавательная активность, сенсорное воспитание, сенсорно-познавательное развитие.

This article discusses some ways to prepare future educators to sensory-cognitive development of preschool children for basic component of preschool education. The author reveals the first experience of this work at the Kiev University of Boris Grinchenka.

Keywords: training, competence, cognitive activity, sensory education, sensory-cognitive development.